

Vabariigi Valitsuse määruse „Vabariigi Valitsuse määruste muutmine seoses erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse kehtetuks tunnistamisega“ eelnõu

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Määruste muutmine on vajalik 2. detsembril 2025 vastuvõetud erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega (963SE) kooskõlla viimiseks. Seadus jõustub 1. jaanuaril 2026. a.

Nimetatud seaduse jõustumisega lõpetatakse 2025. aasta 31. detsembri seisuga Vabariigi Valitsuse omandireformi reservfond (edaspidi *ORF*) ja selle järele jäänud ja edaspidi laekuvad vahendid kantakse 2026. aastast riigieelarve tuludesse. Sellega seoses muudetakse ka teisi seadusi, millega nähti ette kulude katmine Vabariigi Valitsuse omandireformi reservfondist. Menetluses oleva seaduse jõustumisel viiakse ka määrused seadusega kooskõlla.

Käesolev Vabariigi Valitsuse määrus kehtestatakse Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 17 lõike 2, maareformi seaduse § 15 lõike 1, § 35¹ lõike 1¹ ja 6 ning § 38 lõike 1 ja õigusvastaselt võõrandatud vara maksumuse määramise ja kompenseerimise seaduse § 16 lõike 2 alusel.

ORF loodi selleks, et katta Eesti Vabariigi taastamise järgselt ülemineku reformidega kaasnevaid kulusid. Raha ORFi laekus laiemalt erastamisest, viimastel aastatel vaid maa erastamisest ja nõudeõigusest suurema maa tagastamise eest tasutavatest järelmaksudest. Tegevused, mille katmiseks ORF ette nähti, on ammendumas ja ORF on oma eesmärgid enamjaolt täitnud.

Tegevused, mille riigipoolne rahastamine on jätkuvalt vajalik, rahastatakse edaspidi riigieelarvest ja määruses tehakse vastavad muudatused (näiteks pärandvara hoiumeetmete rakendamisega seotud kulude katmine või hoonestusõiguse seadmisega seotud kulude katmine). Tegevused, mis on lõppenud ja rahastamist edaspidi ei vaja, arvatakse määrusest välja (näiteks vara kompenseerimise menetlusega kaasnevate kulude katmine).

Määruse eelnõu ja seletuskirja koostas Rahandusministeeriumi riigihalduse osakonna juhtivspetsialist Annike Riibe (5885 1316, annike.riibe@fin.ee). Eelnõu ja seletuskirja juriidilist kvaliteeti on kontrollinud Rahandusministeeriumi personali ja õiguskonkordantsuse nõunik Marge Kaskpeit (5885 1423, marge.kaskpeit@fin.ee). Keeleliselt toimetab eelnõu Rahandusministeeriumi personali ja õiguskonkordantsuse keeleteimetaja Heleri Piip (5303 2849, heleri.piip@fin.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu paragrahviga 1 muudetakse Vabariigi Valitsuse 5. veebruari 1993. a määrust nr 36 „Õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise kord“

Määruse punktis 27 tehtava muudatusega nähakse edaspidi ette vara ekspertiisi kulude katmine tellija eelarvest ehk kui kohalik omavalitsus tellib ekspertiisi, siis peab kulud katma oma eelarvest. Ministeeriumi nõudmisel tehtud ekspertiisi kulud kaetakse riigieelarvest. Selliste kulude katmine võib teoreetiliselt ette tulla vaid Mustpeade maja ehitiste tagastamise otsustamisel. Kõik ülejäänud ehitised on omandireformi käigus juba tagastatud. Õigustatud subjekti tellitud ekspertiisi kulud peab ta ise tasuma.

Määruse punktiga 34³ nähakse ette pärandvara hoiumeetmete rakendamise kulude katmise edaspidi riigieelarvest. Raha selleks otstarbeks on Vabariigi Valitsuse korraldusega eraldatud Rahandusministeeriumi eelarves ning saab kasutada kuniks vajadus on.

Määruse punktis 48² nähakse ette kulude katmine riigieelarvest. Nimetatud punkt reguleerib õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise järelevalvet. Rahandusministeeriumil on õigus tellida järelevalvemenetluse käigus vara endisel individualiseeritaval kujul säilivuse hindamiseks ekspertiis ning sellisel juhul nähakse ekspertiisiga seotud kulud ette riigieelarves.

Määruse punkt 56 reguleerib õigustatud subjektile riigi kulul maa tagastamise kulude katmist. Vabariigi Valitsuse omandireformi reservfondi likvideerimise järel nähakse ette vastavad kulud riigieelarves Maa- ja Ruumiameti kaudu. Maa riigi kulul tagastamise kuludeks on Maa- ja Ruumiametile raha varasemalt eraldatud ning neid vahendeid peaks jaguma kuni kõigi menetluste lõpuni. Täna on alles jäänud ligikaudu 10 õigusvastaselt võõrandatud maa tagastamise menetlust.

Eelnõu paragrahviga 2 muudetakse Vabariigi Valitsuse 13. juuli 1993. a määrust nr 216 „Õigusvastaselt võõrandatud vara eest kompensatsiooni määramise kord“.

Vabariigi Valitsuse 13. juuli 1993. a määruse nr 216 „Õigusvastaselt võõrandatud vara eest kompensatsiooni määramise kord“ punkt 6 tunnistatakse kehtetuks. Punkt 6 sätestab vara kompenseerimise menetlusega kaasnevate kulude katmise. Sätestatud on, vara kompenseerimise menetlusega kaasnevad kulud katavad valla- ja linnavalitsused kohaliku omavalitsuse üksuse omandireformi reservfondi laekunud raha, valla- või linnaeelarvesse riigieelarvest laekuvate eraldiste ja riiklikest maksudest laekuvate vahendite arvelt. Eelnimetatud rahaliste vahendite puudumise korral võib vara kompenseerimise korraldamise kulude katteks taotleda täiendavalt vahendeid Vabariigi Valitsuse eelarvevälisest omandireformi reservfondist Vabariigi Valitsuse 27. augusti 1996. a määrusega nr 221 kinnitatud «Vabariigi Valitsuse eelarvevälisest omandireformi reservfondist raha eraldamise ja kasutamise korra» kohaselt.

Edaspidi riik vara kompenseerimise korraldamisega seotud kulusid valla või linnavalitsustele ei hüvita, kuna selleks puudub vajadus. Alles on jäänud alla kümne menetluse, mis kõik seotud maa tagastamise või kompenseerimisega. Maa tagastamise kulude katmine on sätestatud maareformi seaduses ning vara maksumuse määramise ekspertiisi kulud kannab õigustatud subjekt. Samuti muutub erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse jõustumisel kehtetuks ka Vabariigi

Valitsuse 27. augusti 1996. a määrusega nr 221 kinnitatud «Vabariigi Valitsuse eelarvevälisest omandireformi reservfondist raha eraldamise ja kasutamise kord».

Eelnõu paragrahviga 3 muudetakse Vabariigi Valitsuse 5. juuni 2014. a määrust nr 74 „Maareformi käigus riigimaale hoonestusõiguse seadmise ja selle käigus maa erastamise kord“.

Vabariigi Valitsuse 5. juuni 2014. a määruse nr 74 „Maareformi käigus riigimaale hoonestusõiguse seadmise ja selle käigus maa erastamise korra § 12 lõikes 1 asendatakse sõnad „omandireformi reservfondist“ sõnaga „riigieelarvest Maa- ja Ruumiameti kaudu“.

Maareformi käigus riigimaale hoonestusõiguse seadmise kulud kanti seni Vabariigi Valitsuse omandireformi reservfondist ning selleks sihtotstarbeks on Vabariigi Valitsus Maa- ja Ruumiametile raha eraldanud. Maa- ja Ruumiameti hinnangul peaks olema võimalik nende vahenditega kõik menetlused lõpuni viia. Kui isik, kelle kasuks hoonestusõigus seatakse otsustab siiski erastada ehitise aluse maa, peab ta kõik seni tehtud kulud riigile hüvitama.

Eelnõu paragrahviga 4 sätestatakse määruse jõustumine. Määrus jõustub 1. jaanuaril 2026. a, kuna sellel ajal jõustub ka erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadus

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Käesolev eelnõu ei ole vastuolus Euroopa Liidu õigusega.

4. Määruse mõjud

Muudatuste mõju toob kaasa mõningase riigiasutuste töökoormuse vähenemise, kuna edaspidi langeb ära erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse alusel rahataotluste ja otsustuste menetlus ning hilisem raha kasutamise aruannete koostamine toetuse saajate poolt. Paljud seni ORFist toetatud tegevused on lõppenud või lõppemas ning edaspidi veel vajalikud toetused on kaardistatud ja nende väljamaksmise osas otsused tehtud. Tegevused, mille seotus fondi esialgse eesmärgiga oli kaudne ning toetati pigem erandkorras, tuleb edaspidi rahastada tavapärase riigieelarve menetluse käigus.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulu ega -tulu.

6. Määruse jõustumine

Määrus jõustub 1 jaanuaril 2026, st samal ajal erastamisest laekuva raha kasutamise seaduse kehtetuks tunnistamise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seadusega (963SE).

7. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks Justiits- ja Digiministeeriumile, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumile, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumile ning Kultuuriministeeriumile
Eelnõu esitatakse arvamuse andmiseks Maa- ja Ruumiametile ning Eesti Linnade ja Valdade Liidule.